

Dítě a dětství

Mgr. Aneta Hřavová

Historický pohled na dítě a dětství Starověk

- Postavení dítěte se ve společnosti měnilo a s ním i cíle výchovy
  - I v primitivní společnosti se objevuje péče o dítě
  - Zpočátku výchova totožná pro dívky i chlapce
  - Poté rozdělení na ženské (udržování ohně, ...) a mužské (lov,...) činnosti
  - Sparta
    - lidský život neměl téměř žádnou cenu, cílem bylo vychovat silného člověka schopného boje
    - Výchova chlapců byla věcí státního zájmu, dívky jsou vychovávány k domácnosti
  - Athény
    - Péče zaměřena více na dítě
    - Děti prostých lidí rozvíjeny k řemeslu - dívky v rodinách, chlapci 3-7 let jsou přiváděni k chrámu, kde jsou vychováni kněžími
    - paidagogos – pečoval o dítě, vysoce kvalifikovaný otrok
    - chlapci od 7 let do soukromých škol, dívky hrají na hudební nástroje, učí se ručním pracím => rozvoj estetického cítění
    - na práci jsou otroci
    - CÍL: vytvořit HARMONII, rozvoj jedince v rovnováze!

Křesťanství

- Význam dítěte s příchodem křesťanství
  - 313 n. l. přichází křesťanství s námětem, že lidský život je darován bohem a člověk nemá právo na to ho likvidovat
  - Důraz na duchovno, duševno, mravnost, umrtvení fyz. zdatnosti
  - V renesanci upomínají jednostrannost křesťanství – návrat k antice = jedinec musí být rozvíjen v obou složkách (fyz. zdatnost i duševní vých.)
  - Je objeována lidská individualita
  - Zvýrazňuje se společenství lidské rodiny
  - Dítě je v centru péče rodiny, ale nejsou navázány citové vazby (byla velmi velká úmrtnost dětí)

•

Jan Amos Komenský

přiznává člověku právo na vývoj, na dětství

Dítě se od dospělého liší pouze kvantitou, ale ne kvalitou

Dítě je bytost, která má právo:

- Na pozitivní přijetí
- Na porozumění a vlastní potřeby
- Na aktivitu (rozvoj dle vlastní činnosti)
- Na hru
- Na vzdělání
- Na vedení (nemůže si svobodně dělat, co chce – je vedeno vychovatelem)

PŘEDCHŮ DCI OBRATU K DÍTĚTI

- **John Locke** (1632-1704)
  - „*Dětem je třeba učinit život tak zábavný a příjemný, jak jen to jde*“
  - „*Veškeré učení má být pro děti hrou a sportem*“
  - Výchova nemá spočívat v zaslepeném vyžadování poslušnosti za každou cenu, důležitý je takt
- **Jean Jacques Rousseau** (1712-1778)
  - „*Emil, čili o vychovávání* „ – počátek nové éry chápání dítěte
  - Přirozená výchova, dětství má svůj osobitý způsob myšlení, cítění, vidění
  - Do 12 let – učit se smysly vnímat přírodu, žádné umělé hračky a učení z knih
  - „*Člověk se rodí jako svobodný, ale všude ho vidíme úpět v okovech*“
- **Johann Heinrich Pestalozzi** (1746-1827)
  - Sociální cítění – zájem o děti v krajní nouzi, děti chudáků, nemanželské

REFORMNÍ PEDAGOG IKA 20.STOLET Í

- REFORMNÍ PEDAGOGIKA 20.STOLETÍ
- -Dítě je jedinečnou bytostí, která má právo být už v tomto věku sama sebou
- -Tradiční autoritativnost, snaha o nadvládu, manipulace, jsou nahrazeny vstřícností
- a partnerským vztahem
- -nepřiměřené požadavky, zbytečná kritika a moralizování jsou nahrazeny trpělivostí
- a důvěrou v schopnosti, které člověk má

REFORMNÍ PEDAGOG IKA 20. STOLET Í

- PEDOCENTRISMUS – dítě do centra
- Osvobození dítěte, vycházíme z jeho zájmů
- r. 1900 – Ellen Keyová, švédská filosofka vydává spis „Století dítěte“
- Znovu objevit dítě, více ho respektovat a dát mu podmínky k životu
- Dítě jako východisko našeho pedagogického snažení
- Tzv. Koperníkovský obrat: přesvědčení o svobodném rozvoji dítěte k tzv. kultu dítěte, který zdůrazňoval netušené možnosti a nevyužitý potenciál dítěte a jeho hodnotu. Dítě jako Slunce, cíl, metody, prostředky, učitel kolem něj obíhají.

- Maria Montessori (1872-1952)
- dvě formy života – dětství a dospělost – se podstatně liší
- dětská forma života – absorbující duch – dítě zvládá poznatky a dělá pokroky snadno, radostně, spontánně
- Funkce dětství :
- Regenerace dospělého – „*Bez dítěte, jež mu neustále pomáhá obnovovat se, by člověk zdegeneroval*“
- Vylepšování situace lidstva –Dětství koriguje naše sobectví ve prospěch primárnějších hodnot

2. polovina 20. století

- nedůvěra v dítě jako aktivního spoluaktéra výchovně-vzdělávacího procesu. Rozvoj = plně organizované zaměstnání.
- individuální svoboda dítěte podřízena fungování celého kolektivu
- namísto hry záměrně organizované činnosti
- pevně stanovený režim dne s pevně rozplánovanými tzv. zaměstnáními
- vnější regulace dětského chování s důrazem na poslušnost a přizpůsobení
- Cíl: oddanost politické ideologii

Současný pohled na dítě a dětství

- 21. století považuje etapu „předškolní“ za nejdůležitější v životě dítěte.
- Dítě je aktivní spoluaktéři, tj. subjektem předškolního vzdělávání, podílí se nejenom na vlastním průběhu, ale taktéž na plánování vzdělávání (Kropáčková in Syslová et al., 2019)
- **Dětství** = plnohodnotné životní období každého jedince, jehož význam v lidském životě je nenahraditelný.
- = období růstově a rozvoje bohaté (pokud jsou však dítěti vytvořeny příslušné podmínky)
-
- **Dítě** je odkázané na ostatní lidi, čím mladší je dítě, tím je odkázanost silnější a životně nutná
- - je tedy velmi zranitelné a traumatické zážitky z dětství mohou výrazně ovlivnit kvalitu jeho celého života
- - snaží se postupně být nezávislým, usiluje o sebepoznání, sebeuplatnění a sebeprosazení.
- - stále někam směřuje, něco chce, o něco usiluje, něco zkouší, zkoumá, poznává a objevuje

Současný pohled na dítě a dětství

- Základní výchovným modelem je Osobnostně orientovaný model výchovy -
  - důležitou roli v něm hraje humanizace, demokratizace, otevřenost, partnerství a spolupráce s rodinou. *Důležitý je individualizovaný osobnostní rozvoj každého dítěte.*
- Osobnostně a humanisticky orientovaná předškolní výchova:
- Podstatou je výchovné působení ve prospěch optimálního rozvoje ve dvou základních směrech
- 1.dítě se stává východiskem i cílem výchovy
- – výchovné působení vychází z toho, jaké dítě je (jaké jsou vnitřní podmínky jeho rozvoje) jakým se může stát (jak lze vnitřní podmínky ovlivnit a změnit)
- 2.výchovné působení se vyváženě orientuje na všechny složky osobnosti dítěte
- - na stránku rozumovou, citovou, sociální a volní
- - důraz se klade na sebedůvěru, sebeúctu, sebehodnocení dítěte
- Znaky: vztah k dítěti, k rodině, MŠ k počátečnímu vzdělávání, hra a učení, tvořivost a samostatnost, individualizace, alternativnost.

Varianty spoluaktérství	Příklady z praxe mateřských škol
Dítě jako spoluaktér organizace dne v MŠ. Uspokojování vlastních potřeb	Dítě se napije tehdy, když má žízeň. Nečeká, až mu učitel pití nalije či mu dá pokyn, že může. Dítě vstává cca po půl hodině odpočinku, pokud nemá potřebu odpoledního spánku. Dítě si vybírá ze vzdělávací nabídky, popř. má právo si hrát (věnovat se spontánním činnostem).
Dítě jako spoluaktér při realizaci činnosti v MŠ, spoluaktérem při volbě pomůcek, hraček atd. Naplnění vlastních přání	Dítě si může vybrat s čím, s kým a na co si chce hrát. Všechny děti nemusí ve stejnou dobu kreslit, zpívat atd. Dítě rozhoduje, zda chce učitelem nabízenou aktivitu realizovat.
Dítě jako spoluaktér při řešení konfliktních situací. Spoluzodpovědnost za důsledky svého jednání.	Dítě, které vytilo čaj, má možnost se podílet na úklidu (utře hadrem stůl). Učitel dá dítěti možnost vyřešit si konflikt s kamarádem.
Dítě jako spoluaktér při volbě postupu. Spoluzodpovědnost za své rozhodnutí a úspěchy	Dítě má možnost se rozhodnout pro volbu strategie řešení konkrétního úkolu (děti nemusí postupovat stejně). Učitel netrvá na jednotném řešení.
Dítě jako spoluaktér tvorby klimatu. Spoluvytváření atmosféry ve třídě	Děti se podílejí na tvorbě třídních pravidel, dle kterých se snaží chovat, aby se všichni ve třídě cítili bezpečně a bylo jim pohromadě dobře. Děti navzájem korigují nevhodné chování a porušování pravidel.
Dítě jako spoluaktér vzdělávacích podmínek. Spoluvytváření prostředí	Dítě se podílí svými výtvary na výzdobě mateřské školy, uklízí si po sobě hračky, má možnost pomoci učiteli s instalací výstavky atd.
Dítě jako spoluaktér plánování vzdělávacího procesu. Spolupodílení na plánování, přípravě i vlastním průběhu činnosti	Dítě má možnost volby činnosti, může navrhnout ostatním dětem i učiteli svůj nápad realizace (jakou hru si zahrají, jakou písničku si zazpívají, kam by mohli jít na vycházku, že zítra budou pokračovat v rozestavěné stavbě atd.). Dítě se zapojuje do přípravy vzdělávacího procesu vlastní aktivitou, kterou učitel akceptuje. Učitel vychází ze spontánních reakcí dětí a konkrétních vzniklých situací.
Dítě jako spoluaktér evaluace vzdělávacího procesu. Spolupodílení na hodnocení	Dítě se podílí na tvorbě svého portfolia. Dítě má možnost se vyjádřit k realizovaným činnostem, zhodnotit jejich průběh. Dítě může hodnotit samo

Úkol ve skupinách:

- Osobnostně a humanisticky orientovaná předškolní výchova:
  - Znaky:
    - 1. vztah k dítěti
    - 2. vztah k rodině
    - 3. vztah MŠ k počátečnímu vzdělávání
    - 4. hra a učení
    - 5. tvořivost a samostatnost
    - 6. individualizace
    - 7. alternativnost
  - 7 skupin, diskuse k obsahu znaků
-

a
humanistick

y
orientovaná
předškolní
výchova

- **1. Vztah k dítěti** – osobnostní orientace je vedena snahou nebo záměrem oprotit se od dlouholetého přesvědčení, že činnost pedagoga spočívá ve **tvarování dítěte**.
- kvalitativní změna ve vztahu učitelky k dětem
- tradiční autoritativní přístup , úsilí o vedení, řízení dítěte, snaha manipulovat s ním jsou nahrazeny vstřícností v partnerství
- důvěra ve schopnosti dítěte
- moralizující hodnocení dětí je vystřídáno důvěrou, empatií
- dán prostor dítěti – příležitost projevit se
- spolurozhodovat, souhlasit x oponovat
- pozitivní motivace, pozitivní zpevnění (odměna, pochvala)

humanistick y orientovaná předškolní výchova

- **2. Vztah k rodině** – MŠ uznává vedoucí roli rodiny v rozvoji dítěte
- prostor pro spolupráci je otevřený
- usilovat o skutečné partnerství
- případná spoluúčast rodičů na vzdělávacím programu
- MŠ vyvažuje omezení, působení rodiny zejména, pokud je rodina problémová
- dává možnost pro kontakt s vrstevníky
- MŠ nabízí pestrou škálu činností k seberealizaci
- MŠ nabízí odbornou metodickou pomoc
- MŠ zprostředkovává nabídku odborné pomoci
- osobní model chápe MŠ jako profesionálně vedené, přirozené socializační centrum. Toto centrum posiluje výchovnou funkci rodiny a obohacuje je o ty podněty, které dnešní rodina dítěti v dostatečné míře poskytovat nemůže.

a
humanistick

y
orientovaná
předškolní
výchova

- **3. Vztah MŠ k počátečnímu vzdělávání** – MŠ - přirozené prostředí od nezávazného dětství k systematickému vzdělávání
- příležitost hrát si a řešit samostatně úkoly
- respektovat pravidla, naslouchat druhým
- příprava na školu nepředstavuje specifický program, ale je to naopak přirozené rozvíjení a podněcování specifických možností dětí
- podpůrné stimulační programy zejména pro děti s handicapem, nebo individualizované podněty pro děti nadané, programy pro děti ze sociokulturně jiného prostředí

a humanistick y orientovaná předškolní výchova

- **4. Hra a učení** – jako základní specifický prostředek předškolního vzdělávání
- zážitková hra
- prožitkové učení, situační učení
- specifické herní programy
- spontánní hra
- podmínky pro hru
- Poskytovat široký prostor pro manipulaci , tvořivost a experiment.
- **Situační učení** – výběr a uspořádání situací na výchovné podněty – zejména vycházet ze zájmu dětí.
- Hlavní metodou zůstává hra a prožitkové učení a situační učení oproti verbálnímu učení, aby MŠ ztratila školní řád.

a
humanistick

y
orientovaná
předškolní
výchova

• **5. Tvořivost a samostatnost**

- vycházet ze zájmu dítěte
- myslí se estetická tvořivost
- nabízet kreativní situace

6. Individualizace

- umění respektovat jedinečnost každého dítěte
- ve volbě strategií výchovných postupů, které jsou šity na míru každému.

7. Alternativnost

- předpokládá se široký prostor pro alternativnost - standard, tvořivost přístupu, programu TVP, ŠVP

Děkuji za pozornost